

Επίκαιρα

Θέματα Συνταγματικού Δικαίου

Υπεύθυνος ύλης: Ξενοφών Κοντιιάδης

Οκτώβριος 2011, Τεύχος 7

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Το πάτημα ενός κουμπιού για να εμφανισθεί το Facebook Wall αποτελεί αστυνομική έρευνα;», Orin Kerr
- «Δωρεάν η παιδεία και στα Πανεπιστήμια;», Πέτρος Παραράς
- «Παγίδες “συντακτικού” τύπου», Ξενοφών Κοντιιάδης
- «Ελευθερία της έκφρασης», Κώστας Χρυσόγονος
- «Η συνταγματικότητα του νόμου», Λίνα Παπαδοπούλου

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Εκδηλώσεις

- Ημερίδα με θέμα «Τα ατομικά δικαιώματα απέναντι στην κρίση», αφιερωμένη στη μνήμη του Καθηγητή Γιάννη Μανωλεδάκη, Τετάρτη 2 Νοεμβρίου 2011.

Προγράμματα

- Λευκή Βίβλος για την αναμόρφωση του κράτους

Το πάτημα ενός κουμπιού για να εμφανισθεί το Facebook Wall αποτελεί αστυνομική έρευνα;

Orin Kerr, Καθηγητής στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου George Washington

Το νομικό ερώτημα: Όταν ένας υπολογιστής έχει ενεργοποιημένη την προστασία οθόνης, το να πατήσει ένας αστυνομικός ένα κουμπί ή να κουνήσει το ποντίκι, ώστε να εμφανισθεί το περιεχόμενο της οθόνης, αποτελεί έρευνα υπό την έννοια της Τέταρτης Τροποποίησης;

Τα πραγματικά περιστατικά: Η αστυνομία, αφού έλαβε τηλεφωνήματα που αφορούσαν την ανάρτηση σε μια ιστοσελίδα απειλών για βίαιη επίθεση στο εμπορικό κέντρο της περιοχής, πήρε σχετικές πληροφορίες από τους υπεύθυνους της ιστοσελίδας και έστειλε αστυνομικούς στο σπίτι του προσώπου που είχε αναρτήσει την απειλή. Εκείνος άνοιξε την πόρτα και τους κάλεσε μέσα. Ενώ οι αστυνομικοί βρισκονταν μέσα στο σπίτι, ένας από αυτούς είδε ένα λάπτοπ, το οποίο είχε ενεργοποιημένη την προφύλαξη οθόνης. Ο αστυνομικός πάτησε ένα κουμπί ή μετακίνησε το ποντίκι, με αποτέλεσμα ο υπολογιστής να εξέλθει από την προστασία οθόνης και να εμφανισθεί το περιεχόμενό της. Εμφανίστηκε έτσι ο τοίχος Facebook του υπόπτου, όπου σε ένα “status update” αναφέρονταν στο απειλούμενο εμπορικό κέντρο, γράφοντας μάλιστα ότι σειρά είχε και ένα άλλο εμπορικό κέντρο, ενώ επίσης είχε κάνει «like» σε μια ομάδα που υποστήριζε παρόμοιες ενέργειες. Η αστυνομία συνέλαβε τον ύποπτο και κατάσχεσε τον υπολογιστή. Μετά από την απαγγελία κατηγοριών για τις απειλές, ο κατηγορούμενος ζήτησε να μη γίνουν δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι πληροφορίες που είχαν βρεθεί στον υπολογιστή, με βασικό επιχειρήμα ότι το να αφαιρεθεί η προστασία οθόνης για να αποκαλυφθεί το Facebook αποτελεί αστυνομική έρευνα που απαιτείται να πληροί τις προϋποθέσεις της Τέταρτης Τροποποίησης.

Η απόφαση: Σύμφωνα με το δικαστήριο (United States v. Musgrove, 2011) στη συγκεκριμένη υπόθεση η κρίση είναι οριακή, διότι ο αστυνομικός δεν άνοιξε κάποιο αρχείο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Το πάτημα ενός κουμπιού για να εμφανισθεί το Facebook Wall αποτελεί αστυνομική έρευνα;», Orin Kerr
- «Δωρεάν η παιδεία και στα Πανεπιστήμια;», Πέτρος Παραράς
- «Παγίδες “συντακτικού” τύπου», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Ελευθερία της έκφρασης», Κώστας Χρυσόγονος
- «Η συνταγματικότητα του νόμου», Λίνα Παπαδοπούλου

Σύμφωνα με τη νομολογία δεν αποτελεί αστυνομική έρευνα υπό την έννοια της Τέταρτης Τροποποίησης το να ρίξει κανείς μια ματιά σε κάτι εκτεθειμένο σε κοινή θέα χωρίς να επιδράσει πάνω του. Στη συγκεκριμένη περίπτωση όμως δεν ισχύει αυτό. Αγγίζοντας ένα πλήκτρο ή μετακινώντας το ποντίκι ο αστυνομικός προκάλεσε την εμφάνιση του Facebook, το οποίο προηγουμένως δεν ήταν ορατό. Κατά το Δικαστήριο κάτι τέτοιο έστω οριακά αποτελεί έρευνα, που απαιτεί κάποιας μορφής εξουσιοδότηση, δηλαδή ένταλμα ή συναίνεση.

Η άποψή μου: Η απόφαση αυτή είναι σωστή. Η λήψη πληροφοριών από έναν υπολογιστή διαρρηγνύει τη διάκριση μεταξύ ιδιωτικής και δημόσιας σφαίρας με τον ίδιο τρόπο που αυτό συντελείται με την είσοδο σε ένα σπίτι ή με το άνοιγμα ενός πακέτου. (...) Αστυνομική έρευνα συντελείται όταν πληροφορίες από τον υπολογιστή εκτίθενται στην πιθανότητα ανθρώπινης παρατήρησης, για παράδειγμα με την εμφάνισή τους στην οθόνη, χωρίς να απαιτείται αντιγραφή τους από τον σκληρό δίσκο ή επεξεργασία τους. Αυτή η προσέγγιση σχετικά με το τι αποτελεί έρευνα σύμφωνα με την Τέταρτη Τροποποίηση επικεντρώνεται στο στοιχείο της έκθεσης σε κοινή θέα. Το στοιχείο της έκθεσης σε κοινή θέα μεταφέρει με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια την αντίληψη που έχουμε για την αστυνομική έρευνα στο πλαίσιο των υπολογιστών.

Το να εισέλθει κάποιος σε ένα σπίτι αποτελεί έρευνα του φυσικού χώρου γιατί εκθέτει σε κοινή θέα το εσωτερικό του σπιτιού, που διαφορετικά θα παρέμενε κρυφό. Στον κόσμο των υπολογιστών δεν υπάρχει ανάγκη να αναζητηθεί κάποια πράξη, όπως η είσοδος σε ένα χώρο, ως κριτήριο για τη στοιχειοθέτηση της έννοιας της αστυνομικής έρευνας. Αντίθετα το δίκαιο πρέπει να εστιάζει στο στοιχείο της έκθεσης σε κοινή θέα. Η προσέγγιση αυτή επικεντρώνει το νομικό ζήτημα στο κρίσιμο ερώτημα, που είναι ίδιο τόσο για τους ιδιώτες όσο και για την αστυνομία, αν οι προσωπικές πληροφορίες θα παραμείνουν κρυφές ή θα εκτεθούν σε κοινή θέα και θα καταστούν προσβάσιμες στην αστυνομία. Ένας υπολογιστής μοιάζει με εικονική αποθήκη προσωπικών πληροφοριών. Η ερμηνεία που υποστηρίζεται εδώ θέτει ως κριτήριο την έκθεση σε κοινή θέα, επιτρέποντας στα δικαστήρια να ελέγχουν και να απαιτούν δικαιολόγηση για κάθε απόσπαση πληροφοριών από την αποθήκη προσωπικών πληροφοριών.

(επιλογή-μετάφραση: Αλκμήνη Φωτιάδου)

πηγή: <http://volokh.com/>, 27/9/2011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Το πάτημα ενός κουμπιού για να εμφανισθεί το Facebook Wall αποτελεί αστυνομική έρευνα;», Orin Kerr
- «Δωρεάν η παιδεία και στα Πανεπιστήμια;», Πέτρος Παραράς
- «Παγίδες “συντακτικού” τύπου», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Ελευθερία της έκφρασης», Κώστας Χρυσόγονος
- «Η συνταγματικότητα του νόμου», Λίνα Παπαδοπούλου

Δωρεάν η παιδεία και στα Πανεπιστήμια;

Πέτρος Παραράς, Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου, Επίτιμος αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας

Με την ευκαιρία της ψήφισης του νόμου για τα ΑΕΙ, σκόπιμο είναι να επανέλθουμε σε δύο μύθους που σχετίζονται με τη λειτουργία τους. Ο πρώτος είναι το περιβόητο πανεπιστημιακό άσυλο που δεν προβλέπεται από καμιά συνταγματική διάταξη –εξαιρούνται ωρισμένοι που κάνουν αυστηρά προσωπική-ιδεολογική ερμηνεία του Συντάγματος –, αλλά μόνον από τον φονικό για την ανώτατη εκπαίδευση νόμο του 1982 που τώρα αντικαθίσταται με το νέο νόμο χωρίς να επαναλαμβάνεται, ευτυχώς, και η περί ασύλου διάταξη. Ο ίδιος πολιτικός χώρος που το θέσπισε, ο ίδιος το καταργεί, μετά και το πάθημα της «Υπατίας», και πολύ καλά κάνει.

Ο δεύτερος μύθος έχει να κάνει με την παροχή δωρεάν παιδείας στα Πανεπιστήμια, δηλαδή μη πληρωμή εγγραφής και διδασκτρών και δωρεάν παροχή συγγραμμάτων. Στην περίπτωση αυτή το Σύνταγμα κάνει βέβαια λόγο για δωρεάν παιδεία και εδώ έγκριτοι δημοσιολόγοι, γενικεύοντας, θεωρούν ότι πρόκειται περί κοινωνικού δικαιώματος που καλύπτει και τα Πανεπιστήμια, με συνέπεια οι σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις να μη μπορούν να καταργηθούν με νόμο. Είναι όμως έτσι τα πράγματα; Ας διαβάσουμε, λοιπόν, προσεκτικά το Σύνταγμα, όπου στο άρθρο 16 ορίζονται τα ακόλουθα: «...παρ. 3. Τα έτη υποχρεωτικής φοίτησης δεν μπορεί να είναι λιγότερα από εννέα. 4. Όλοι οι Έλληνες έχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας, σε όλες τις βαθμίδες της, στα κρατικά εκπαιδευτήρια. Το Κράτος ενισχύει τους σπουδαστές που διακρίνονται, καθώς και αυτούς που έχουν ανάγκη από βοήθεια ή ειδική προστασία, ανάλογα με τις ικανότητές τους. 5. Η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου με πλήρη αυτοδιοίκηση...».

Από τις παρατεθείσες διατάξεις προκύπτουν τα εξής: α) η υποχρεωτική εκπαίδευση καλύπτει τουλάχιστον τα έξι χρόνια του Δημοτικού σχολείου και τα τρία του Γυμνασίου, β) όσοι συνεχίσουν και στα Λύκεια, έχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας και εκεί, διότι γ) η δωρεάν παιδεία, όπως ορίζεται στο α' εδάφιο της παραγρ. 4, αφορά την φοίτηση σε όλες τις βαθμίδες των «κρατικών εκπαιδευτηρίων», δηλαδή στο κρατικό Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο, δ) όμως τα εκπαιδευτήρια αυτά δεν έχουν ίδια νομική προσωπικότητα αλλά αποτελούν αποκεντρωμένες υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας, είναι τα «δημόσια σχολεία» στα οποία στέλνουμε τα παιδιά μας, ενώ τα «ιδιωτικά εκπαιδευτήρια» – τα οποία ρητώς προβλέπει η παράγρ. 8 του άρθρου 16 Σ – μπορούν να

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Το πάτημα ενός κουμπιού για να εμφανισθεί το Facebook Wall αποτελεί αστυνομική έρευνα;», Orin Kerr
- «Δωρεάν η παιδεία και στα Πανεπιστήμια;», Πέτρος Παραράς
- «Παγίδες “συντακτικού” τύπου», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Ελευθερία της έκφρασης», Κώστας Χρυσόγονος
- «Η συνταγματικότητα του νόμου», Λίνα Παπαδοπούλου

λειτουργούν και με τη μορφή νομικού προσώπου, όπου στην έννοια των ιδιωτικών αυτών εκπαιδευτηρίων περιλαμβάνεται το ιδιωτικό Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο, αφού μόνον η ίδρυση Πανεπιστημίου από ιδιώτες δεν επιτρέπεται, ε) *αντιθέτως*, η πανεπιστημιακή εκπαίδευση παρέχεται *αποκλειστικά* από αυτοδιοικούμενα ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, άρα τα ιδρύματα αυτά δεν μπορεί να είναι κρατικά, στ) το Σύνταγμα, λοιπόν, διαστέλλει ευθέως, με τις παραγρ. 5 και επόμε. του άρθρου 16, τα Πανεπιστήμια από τα «κρατικά εκπαιδευτήρια», ουδέποτε δε ούτε στην πρακτική ούτε και στη νομοθεσία χρησιμοποιήθηκε ο όρος «κρατικά εκπαιδευτήρια» για να υποδηλώσει και τα Πανεπιστήμια. Αποτελεί, λοιπόν, νομικό σολοικισμό η ζεύξη και ταύτιση του *κρατικού* φορέα παροχής παιδείας (→κρατικά εκπαιδευτήρια) με τον φορέα που, υποχρεωτικώς κατά το Σύνταγμα, λειτουργεί μόνον ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου (→Πανεπιστήμια), όπως ευθέως δέχεται η 2714/2010 απόφαση του Γ' Τμήματος του Συμβουλίου Επικρατείας («...τα κρατικά εκπαιδευτήρια της ανώτατης βαθμίδας...»!) που παραπέμπει στην Ολομέλεια το ζήτημα της συνταγματικότητας της δωρεάν παιδείας και στο μεταπτυχιακό στάδιο σπουδών. Στην «παροχική» Διοίκηση άμα ένας φορέας είναι, κατά νόμο, «κρατικός», δεν μπορεί να είναι συγχρόνως και νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, ζ) στις δε διατάξεις των παραγρ. 5 και 6 του άρθρου 16, που αναφέρονται αποκλειστικά στην οργάνωση και λειτουργία των ΑΕΙ, δεν γίνεται καμία αναφορά για παροχή δωρεάν παιδείας. Συνεπώς, η διάταξη της παραγρ. 4, στην οποία και μόνον γίνεται λόγος για «δικαίωμα δωρεάν παιδείας», αναφέρεται, όπως προκύπτει από την ξεκάθαρη γραμματική της διατύπωση που δεν μπορεί να διαστρεβλωθεί, στο δικαίωμα αυτό των Ελλήνων σε όλες τις βαθμίδες των κρατικών εκπαιδευτηρίων, αλλά τέτοια δεν είναι, όπως αναλύθηκε, τα Πανεπιστήμια. Άρα, νόμος που θα καταργήσει την δωρεάν παιδεία, που ισχύει τώρα στα Πανεπιστήμια, δεν θα είναι αντισυνταγματικός, όπως δεν θα είναι αντισυνταγματικός και ο νόμος που στη συνέχεια θα επιβάλει την καταβολή τελών για την εγγραφή και την φοίτηση, καθώς και την υποχρέωση των φοιτητών να αγοράζουν με δικά τους έξοδα τα αναγκαία πανεπιστημιακά συγγράμματα (βλ. τα ιλιγγιώδη ποσά που διαθέτει ετησίως το Κράτος για τα βιβλία, στον Γ. ΡΩΜΑΙΟ, *Η παθογένεια των ΑΕΙ*, «ΤΟ ΒΗΜΑ» της 17.4.2011, ο οποίος ορθά διερωτάται «Γιατί πρέπει σε όλους τους φοιτητές, έχοντες και μη έχοντες, να προσφέρονται δωρεάν τα συγγράμματα;»). Ακριβώς δε, επειδή με το εδάφιο α' της παραγρ. 4 η δωρεάν παιδεία δεν καθιερώνεται και για όσους φοιτούν σε Πανεπιστήμια –που το Σύνταγμα τους αποκαλεί

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Το πάτημα ενός κουμπιού για να εμφανισθεί το Facebook Wall αποτελεί αστυνομική έρευνα;», Orin Kerr
- «Δωρεάν η παιδεία και στα Πανεπιστήμια;», Πέτρος Παραράς
- «Παγίδες “συντακτικού” τύπου», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Ελευθερία της έκφρασης», Κώστας Χρυσόγονος
- «Η συνταγματικότητα του νόμου», Λίνα Παπαδοπούλου

«σπουδαστές», βλ. και το τελευταίο εδάφιο της παραγρ. 5 –, ορίσθηκε, στη συνέχεια του εδαφίου α', ότι για τους σπουδαστές/φοιτητές που διακρίνονται (στα μαθήματα), το Κράτος μπορεί να προβλέψει οικονομικές ενισχύσεις, π.χ. μη καταβολή διδάκτρων, χορήγηση υποτροφιών ή παροχή χρηματικού βοηθήματος για την αγορά βιβλίων.

Το άρθρο 16, λοιπόν, δεν καθιερώνει καμία συνταγματική αρχή παροχής δωρεάν ανώτατης παιδείας, όπως δέχονται, αντιθέτως, οι φίλοι και ομότεχνοι Ν. Αλιβιζάτος και Αντ. Μανιτάκης (βλ. κείμενό τους «Πανεπιστήμια: Ας κατεβάσουμε λίγο τους τόνους», στην «Καθημερινή», 17.7.2011, σελ. 19). Κατά μείζονα δε λόγο, ενόψει των εκτεθέντων, δεν μπορεί να γίνεται λόγος για συνταγματική πρόβλεψη δωρεάν παιδείας στο μεταπτυχιακό στάδιο σπουδών. Ανήκει, λοιπόν, στο νομοθέτη η καθιέρωση ή μη δωρεάν παιδείας και στα ΑΕΙ, δεν του επιβάλλεται όμως εκ του Συντάγματος.

πηγή: Εφημερίδα Βραδυνή, 24/9/2011

Παγίδες «συντακτικού» τύπου

Ξενοφών Κοντιάδης, Καθηγητής Δημοσίου Δικαίου, Κοσμήτορας Σχολής Κοινωνικών Επιστημών Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, Επιστ. Δ/ντης Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου

Γιατί όσο δυσμενέστερα εξελίσσεται η κατάσταση στα πεδία της οικονομίας, της ανεργίας και της κοινωνικής ανασφάλειας, τόσο συχνότερες γίνονται οι αναφορές των δύο κομμάτων εξουσίας στην πρόθεσή τους να προχωρήσουν σε ριζική αλλαγή του Συντάγματος; Γιατί στο αποκορύφωμα της οικονομικής και πολιτικής κρίσης, λίγο πριν από την ευρωπαϊκή συμφωνία του Ιουνίου που εκτόνωσε προσωρινά την κατάσταση, είχαν πυκνώσει οι φωνές ακόμα και κορυφαίων υπουργών για άμεση προσφυγή σε συνταγματική μεταρρύθμιση κατά παράβαση της διαδικασίας αναθεώρησης που προβλέπει το Σύνταγμα; Γιατί σπεύδουν αρκετοί συμπολιτευόμενοι και αντιπολιτευόμενοι να αποδώσουν όχι μόνο συνολικά στο πολιτικό και αναπτυξιακό μοντέλο της Μεταπολίτευσης, αλλά και στο ίδιο το Σύνταγμα, σειρά παθογενειών που οδήγησαν τη χώρα στη χρεοκοπία; Στην πρόσφατη ομιλία του, με ευκαιρία την επέτειο ίδρυσης του ΠΑΣΟΚ ο πρωθυπουργός αναφέρθηκε πάλι στην πρόθεση του κυβερνώντος κόμματος να προχωρήσει το 2013 σε ριζική αναθεώρηση του Συντάγματος, την οποία προσδιόρισε ως «συντακτικού τύπου». Πρόκειται βέβαια για νεολογισμό, που εμπεριέχει μια προφανή εσωτερική αντίφαση, αφού η αλλαγή

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Το πάτημα ενός κουμπιού για να εμφανισθεί το Facebook Wall αποτελεί αστυνομική έρευνα;», Orin Kerr
- «Δωρεάν η παιδεία και στα Πανεπιστήμια;», Πέτρος Παραράς
- «Παγίδες “συντακτικού” τύπου», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Ελευθερία της έκφρασης», Κώστας Χρυσόγονος
- «Η συνταγματικότητα του νόμου», Λίνα Παπαδοπούλου

του Συντάγματος μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε ως προϊόν αναθεωρητικής λειτουργίας είτε ως άσκηση συντακτικής εξουσίας. Στην πρώτη περίπτωση η αλλαγή του Συντάγματος οριοθετείται και δεσμεύεται από το τροποποιούμενο Σύνταγμα, ενώ στη δεύτερη παράγεται νέο Σύνταγμα. Και τα δύο ταυτοχρόνως δεν είναι νοητά.

Όμως ο πρωθυπουργός, εν γνώσει του ασφαλώς, χρησιμοποίησε αυτόν τον νεολογισμό, επιδιώκοντας μάλλον να συνδυάσει τα πλεονεκτήματα των δύο διαφορετικών διαδικασιών παραγωγής Συντάγματος. Αναθεωρητική λειτουργία σημαίνει σεβασμός της συνταγματικής νομιμότητας, ενώ ως «συντακτικού τύπου» χαρακτηρίζεται η συνταγματική μεταρρύθμιση που μπορεί να αλλάξει τα πάντα, χωρίς δεσμεύσεις από το παρελθόν. Αν και ο συνδυασμός είναι άτοπος, ωστόσο αποσκοπεί να εκπέμψει ένα μήνυμα μεγάλης συμβολικής δύναμης, ότι οι αλλαγές θα είναι σαρωτικές.

Εδώ ακριβώς εντοπίζεται όμως μια δεύτερη, ακόμη πιο ολισθηρή αντίφαση. Όλοι όσοι επικαλούνται την αλλαγή του Συντάγματος ως μηχανισμό ανανέωσης και νομιμοποίησης του παραπαίοντος πολιτικού συστήματος ψαρεύουν σε θολά νερά. Ιδίως εάν χρησιμοποιηθεί το εφεύρημα της «συντακτικού τύπου» αναθεώρησης, τότε η ριζική αλλαγή θα σηματοδοτούσε μία νέα αφετηρία για τη χώρα. Ωστόσο συντακτική εξουσία ασκείται μόνο σε περιπτώσεις κατάρρευσης ενός καθεστώτος, εκ βάθρων μεταβολής κοινωνικών και πολιτικών συσχετισμών, επανάστασης ή επιβολής διαφορετικού πολιτεύματος. Πώς θα μπορούσε, λοιπόν, να ασκηθεί συντακτική εξουσία από το ίδιο, φθαρμένο πολιτικό προσωπικό και το σημερινό, απαξιωμένο κομματικό σύστημα; Η εξώθηση της συνταγματικής μεταρρύθμισης στα όρια της συντακτικής εξουσίας εμπεριέχει το σπέρμα της αυτοκαταστροφής του υφιστάμενου πλέγματος πολιτικής εξουσίας και μπορεί να συμπαρασύρει ολόκληρη την πολιτική τάξη με απροσδόκητα αποτελέσματα. Ίσως απαιτείται συνεπώς να επαναξιολογήσει ο πρωθυπουργός τη βαρύτητα των εξαγγελιών του.)

πηγή: Εφημερίδα ΕΘΝΟΣ, 20/9/2011

Ελευθερία της έκφρασης

Κώστας Χρυσόγονος, Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου στο Τμήμα Νομικής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Το ζήτημα της ελευθερίας της έκφρασης στην Ελλάδα του 2011 φέρνει στο προσκήνιο της επικαιρότητας μια είδηση, που κυκλοφόρησε τις προηγούμενες ημέρες. Ο άνευ υπουργικού

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Το πάτημα ενός κουμπιού για να εμφανισθεί το Facebook Wall αποτελεί αστυνομική έρευνα;», Orin Kerr
- «Δωρεάν η παιδεία και στα Πανεπιστήμια;», Πέτρος Παραράς
- «Παγίδες “συντακτικού” τύπου», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Ελευθερία της έκφρασης», Κώστας Χρυσόγονος
- «Η συνταγματικότητα του νόμου», Λίνα Παπαδοπούλου

χαρτοφυλακίου (κατά παράβαση του άρθρου 81 παρ. 1 εδ. γ' του Συντάγματος) αρχαιότερος αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και η σύζυγός του, αποτυχούσα υποψήφια δήμαρχος σε περιφερειακό δήμο της Αττικής, έχουν ασκήσει αγωγές κατά υποψήφιου δημοτικού συμβούλου άλλης παράταξης στον ίδιο δήμο, ζητώντας του από ένα εκατομμύριο (!) ευρώ ο καθένας. Το «έγκλημα» του εναγομένου ήταν ότι, κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας των δημοτικών εκλογών του 2010, ανάρτησε στο προσωπικό του ιστολόγιο στο Διαδίκτυο κείμενο, με το οποίο επέκρινε το αντιπροεδρικό ζεύγος ότι δρομολόγησε και/ή σχεδιάζει το «ξεπούλημα» παραλιών της Αττικής σε ιδιωτικά συμφέροντα. Σύμφωνα με τα σχετικά δημοσιεύματα, το επίμαχο κείμενο εμπεριείχε επιθετικούς χαρακτηρισμούς, όπως «δούρειος ίππος» και «πολιτικός παχυδερμισμός». Αν όμως τέτοιοι χαρακτηρισμοί αποτιμώνταν στο ένα (συν άλλο ένα) εκατομμύριο ευρώ, διερωτάται κανείς πόσο θα έπρεπε να αποτιμηθούν οι πολύ βαρύτεροι χαρακτηρισμοί, με τους οποίους ο ίδιος ο αρχαιότερος αντιπρόεδρος «κόσμησε» μεγάλο αριθμό δημοσίων υπαλλήλων πρόσφατα και τι θα συνέβαινε αν μερικές χιλιάδες από αυτούς αποφάσιζαν να τον εναγάγουν, διεκδικώντας αποζημιώσεις για την ηθική τους βλάβη.

Σε μια δημοκρατική κοινωνία οι πολιτικές αντιπαραθέσεις οφείλουν να είναι ελεύθερες και να διεξάγονται στον εκλογικό στίβο και στα αρμόδια πολιτικά όργανα του κράτους, ή και των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, και όχι στα δικαστήρια. Το αν κάποιος είναι «δούρειος ίππος» ή αντίθετα πρωτοπόρος πολιτικός, αν μια συγκεκριμένη συμπεριφορά συνιστά «πολιτικό παχυδερμισμό» ή απλώς αγνόηση του πολιτικού κόστους, προκειμένου να εξυπηρετηθεί το γενικό συμφέρον, αν ορισμένη πολιτική αποτελεί «ξεπούλημα» ή επωφελή για το κοινωνικό σύνολο αξιοποίηση δημόσιας περιουσίας, όλα αυτά είναι καθαρά πολιτικά ζητήματα. Ως τέτοια οφείλουν να τίθενται υπό την κρίση του εκλογικού σώματος και όχι υπό δικαστική κρίση, με την απειλή μάλιστα εξοντωτικών αποζημιώσεων.

Με άλλες λέξεις, όποιος εκλέγεται σε δημόσια αξιώματα ή θέτει υποψηφιότητα για αυτά, πρέπει να επιδεικνύει μεγαλύτερη ανοχή στην κριτική από ό,τι άλλοι πολίτες. Αφού το στοιχείο της αντιπαραθέσης και αντιδικίας χαρακτηρίζει εξ ορισμού την πολιτική. Με παρόμοιο σκεπτικό το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε (απόφαση της 1.7.1997) ότι, με βάση τα πραγματικά περιστατικά συγκεκριμένης υπόθεσης, ο χαρακτηρισμός Αυστριακού πολιτικού ως «ηλιθίου» σε δημοσιογραφικό άρθρο δεν υπερέβαινε τα θεμιτά όρια της κριτικής και άρα η σχετική ποινική καταδίκη του δημοσιογράφου από τα αυστριακά δικαστήρια παραβίαζε την ελευθερία της έκφρασης. Η

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Το πάτημα ενός κουμπιού για να εμφανισθεί το Facebook Wall αποτελεί αστυνομική έρευνα;», Orin Kerr
- «Δωρεάν η παιδεία και στα Πανεπιστήμια;», Πέτρος Παραράς
- «Παγίδες “συντακτικού” τύπου», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Ελευθερία της έκφρασης», Κώστας Χρυσόγονος
- «Η συνταγματικότητα του νόμου», Λίνα Παπαδοπούλου

κατάθεση αγωγών και/ή μηνύσεων από πολιτικούς εναντίον όσων τους επικρίνουν, έστω και με οξύτητα, για πολιτικές ιδέες ή συμπεριφορές τους είναι μια αντιδημοκρατική πρακτική, αφού οδηγεί δυνητικά στη φίμωση των αντιφρονούντων. Τα αρμόδια δικαστήρια θα πρέπει όχι μόνο να τις απορρίπτουν, αλλά και να επιδικάζουν με αυστηρότητα τη δικαστική δαπάνη σε βάρος του ενάγοντος.

πηγή: Εφημερίδα ΕΘΝΟΣ, 3/10/2011

Η συνταγματικότητα του νόμου

Λίνα Παπαδοπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου στο Τμήμα Νομικής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Η ψήφιση του νόμου για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση μετέφερε τη σχετική συζήτηση από την αρένα της Βουλής σε εκείνη της πανεπιστημιακής διοίκησης, η οποία καλείται τώρα από μερικές πλευρές να μην εφαρμόσει τον νόμο, κρίνοντάς τον αντισυνταγματικό. Η αρμοδιότητα αυτή της διοίκησης πηγάζει, σύμφωνα με τους υποστηρικτές της εν λόγω άποψης, από την ιεραρχική ανωτερότητα του Συντάγματος έναντι του νόμου και την αρχή της νομιμότητας που πρέπει να διέπει τη διοικητική δράση, ως έκφανση της θεμελιώδους συνταγματικής αρχής του κράτους δικαίου. Η άποψη αυτή, ωστόσο, είναι από άποψη νομικής μεθοδολογίας και πολιτικής ορθότητας τρωτή για πολλούς λόγους.

Έλεγχος συνταγματικότητας ασκεί κατ' αρχάς η Βουλή όταν καλείται να ψηφίσει τον νόμο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, που αποτελεί την αφορμή για τις παρούσες σκέψεις, μια συντριπτική πλειοψηφία των μελών της υπερψήφισε τον νόμο, άρα τον έκρινε καταρχήν μη αντίθετο προς το Σύνταγμα. Η πράξη αυτή γεννάει το λεγόμενο «τεκμήριο συνταγματικότητας του νόμου», προϊόν της πολιτειακής σύμβασης ότι τη νομοθετική λειτουργία ασκεί το άμεσα εκλεγμένο και άρα νομιμοποιημένο αντιπροσωπευτικό όργανο, η Βουλή. Ο μόνος που μπορεί –κατ' εξαίρεση και σύμφωνα με το Σύνταγμα (άρ. 93 παρ. 4)– να κρίνει με συνταγματικούς όρους και να παραμερίσει, δηλαδή να μην εφαρμόσει, την κριθείσα ως αντισυνταγματική διάταξη είναι ο δικαστής, που καλείται να τάμει μια συγκεκριμένη διαφορά. Κι αυτό επειδή οι δικαστές –σε αντίθεση με τη διοίκηση– απολαύουν προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας και διαθέτουν και την απαραίτητη νομική κατάρτιση. Η διάταξη, πάντως, παραμένει ισχυρή και το μόνο δικαστήριο που μπορεί να την κηρύξει ανίσχυρη είναι το Ανώτατο Ειδικό, όταν αποφασίζει επί σχετικής διαφωνίας μεταξύ Συμβουλίου της Επικρατείας και Αρείου Πάγου.

www.cecl.gr

Επικοινωνία: centre@cecl.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Το πάτημα ενός κουμπιού για να εμφανισθεί το Facebook Wall αποτελεί αστυνομική έρευνα;», Orin Kerr
- «Δωρεάν η παιδεία και στα Πανεπιστήμια;», Πέτρος Παραράς
- «Παγίδες “συντακτικού” τύπου», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Ελευθερία της έκφρασης», Κώστας Χρυσόγονος
- «Η συνταγματικότητα του νόμου», Λίνα Παπαδοπούλου

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Εκδηλώσεις

- Ημερίδα με θέμα «Τα ατομικά δικαιώματα απέναντι στην κρίση», αφιερωμένη στη μνήμη του Καθηγητή Γιάννη Μανωλεδάκη, Τετάρτη 2 Νοεμβρίου 2011.

Προγράμματα

- Λευκή Βίβλος για την αναμόρφωση του κράτους

www.cecl.gr

Επικοινωνία: centre@cecl.gr

Εξάλλου, πίσω από την άποψη ότι η διοίκηση μπορεί να μην εφαρμόζει μια διάταξη νόμου λόγω αντισυνταγματικότητας κρύβεται η πεποίθηση του νομικού θετικισμού «πως ο αντισυνταγματικός νόμος δεν είναι καν νόμος, πως αποτελεί μηδενικό μέγεθος», και άρα δεν πρέπει να εφαρμοστεί από τη διοίκηση. Αυτή η άποψη, ωστόσο, όπως πολύ εύστοχα σημειώνει ο Χρυσόγονος, «είναι, με τα σημερινά δεδομένα, μεθοδολογικά τρωτή» (Ο αντισυνταγματικός νόμος και η δημόσια διοίκηση, 1989, 31). Και αυτό επειδή η κρίση περί αντισυνταγματικότητας εμπεριέχει πάντοτε ένα «δημιουργικό-διαπλαστικό στοιχείο» και άρα η αντισυνταγματικότητα δεν υπάρχει εξαρχής, αλλά διαπλάθεται μόνο μέσω της σχετικής κρίσης. Εξάλλου, και στην περίπτωση κήρυξης μιας διάταξης ως ανίσχυρης από το ΑΕΔ, αυτή θεωρείται ανίσχυρη από τον χρόνο που ορίζεται με την απόφαση ή συνήθως από τη δημοσίευση της τελευταίας ή και όχι από το χρονικό σημείο δημοσίευσης στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Εξάλλου, ακόμη και αν δεχόταν κανείς την, όπως υποστηρίξαμε, μεθοδολογικά τρωτή άποψη του νομικού θετικισμού, ότι μια διάταξη νόμου είναι εξαρχής αντισυνταγματική, και άρα η διοίκηση μπορεί να διαγνώσει την αντισυνταγματικότητά της και να μην την εφαρμόσει, δικαιούται να το κάνει μόνο αν η αντίθεσή της είναι πρόδηλη και αφορά σε μια σαφή συνταγματική διάταξη. Αυτές όμως οι προϋποθέσεις ουδόλως συντρέχουν στη συγκεκριμένη περίπτωση.

πηγή: Εφημερίδα ΕΘΝΟΣ, 2/9/2011

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Εκδηλώσεις

- Ημερίδα με θέμα «Τα ατομικά δικαιώματα απέναντι στην κρίση», Τετάρτη 2 Νοεμβρίου 2011, ΕΣΗΕΑ (Ακαδημίας 20), ώρα 17:00

Το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου οργανώνει ανοικτή εκδήλωση με θέμα «Τα ατομικά δικαιώματα απέναντι στην κρίση», αφιερωμένη στη μνήμη του Καθηγητή Γιάννη Μανωλεδάκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Εκδηλώσεις

- Ημερίδα με θέμα «Τα ατομικά δικαιώματα απέναντι στην κρίση», αφιερωμένη στη μνήμη του Καθηγητή Γιάννη Μανωλεδάκη, Τετάρτη 2 Νοεμβρίου 2011.

Προγράμματα

- Λευκή Βίβλος για την αναμόρφωση του κράτους

Ομιλητές

Χρήστος Μυλωνόπουλος, Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Γιάννης Πανούσης, Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Νίκος Παρασκευόπουλος, Καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Γιώργος Σωτηρέλης, Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, Ομ. Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Συντονιστής

Χριστόφορος Αργυρόπουλος, Πρόεδρος Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων

Προγράμματα

→ Λευκή Βίβλος για την αναμόρφωση του κράτους (Αύγουστος 2011 – Μάρτιος 2012)

Αντικείμενο του έργου αποτελεί η εκπόνηση «Λευκής Βίβλου» για το επιτελικό κράτος και το νέο μοντέλο διακυβέρνησης, η οποία θα χρησιμεύσει ως κεντρικό κείμενο αρχών και στρατηγικών επιλογών της κυβέρνησης στην κατεύθυνση της πολιτικής των μεταρρυθμίσεων που αφορούν τη Δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα. Η Λευκή Βίβλος θα αποτελεί ένα συνεκτικό κείμενο πολιτικής, το οποίο αφενός θα ενσωματώνει τις κυβερνητικές προτεραιότητες, τις βασικές αρχές, τους κανόνες και τους στόχους της χρηστής διακυβέρνησης, αφετέρου όλες εκείνες τις δομικές και λειτουργικές αλλαγές που κρίνονται απαραίτητες για να επιτευχθούν οι στόχοι του προγράμματος διοικητικής μεταρρύθμισης. Πιο συγκεκριμένα, οι δράσεις του έργου είναι οι εξής: α) ανάλυση διεθνών καλών πρακτικών και εμπειρίας, β) ανάλυση του διοικητικού και πολιτικού συστήματος στην Ελλάδα, γ) ανάπτυξη κατευθυντήριων γραμμών αναδιοργάνωσης της διοίκησης και συμμετοχική ανίχνευση αναγκών και προβλημάτων και δ) διαβούλευση και οριστικοποίηση κειμένου Λευκής Βίβλου.

Το έργο εκπονείται από το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου σε συνεργασία με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Δημοσίου Δικαίου.

www.cecl.gr

Επικοινωνία: centre@cecl.gr